

PÖYTÄKIRJA

Ilmastopaneelin 10. kokous

Aika: 26.4.2021, klo 12-16

Paikka: Etäkokous

Paikalla:

Panelistit: prof. Markku Ollikainen (pj), Helsingin yliopisto, tutkimusjohtaja Antti Arasto, VTT, prof. Ari Ekroos, Aalto-yliopisto, prof. Jouni Jaakkola, Oulun yliopisto, prof. Sirkku Juhola, Helsingin yliopisto, tutkimusprof. Paula Kivimaa, SYKE, tutkimusprof. Hannele Korhonen, Ilmatieteen laitos, prof. Jarek Kurnitski, Aalto-yliopisto, prof. Jukka Käyhkö, Turun yliopisto, prof. Peter Lund, Aalto-yliopisto, prof. Heli Peltola, Itä-Suomen yliopisto, tutkimusprof. Kristiina Regina, LUKE, prof. Jyri Seppälä, SYKE, apulaisprof. Annukka Vainio, Helsingin yliopisto, tutkimusprof. Timo Vesala, Helsingin yliopisto.

Sihteeristö: viestintäasiantuntija Sanna Autere, Helsingin yliopisto, erityisasiantuntija Heta Heiskanen, ympäristöministeriö, tiedesihteeri Marianne Leino, Helsingin yliopisto, tutkijatohtori Sanna Lötjönen (sihteeri), Helsingin yliopisto, tiedesihteeri Matti Sihvonen, Helsingin yliopisto, koordinaattori Sally Weaver, Helsingin yliopisto.

Yhdyshenkilöt: neuvotteleva virkamies Tatu Liimatainen, maa- ja metsätalousministeriö, neuvotteleva virkamies Hanna Mattila, maa- ja metsätalousministeriö, hallitusneuvos Janne Mänttari, liikenne- ja viestintäministeriö, erityisasiantuntija Laura Nurminen, oikeusministeriö, erityisasiantuntija Katja Tuokko, työ- ja elinkeinoministeriö, johtava asiantuntija Jukka Uosukainen, valtioneuvoston kanslia.

Vierailijat: erikoistutkija Suvi Huttunen, SYKE (paikalla kohdan 6a käsittelyn ajan), erikoistutkija Anu Lähteenmäki-Uutela, SYKE (paikalla kohdan 6a käsittelyn ajan)

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 12:01.

2. Asialistan hyväksyminen työjärjestykseksi

Asialista hyväksyttiin työjärjestykseksi.

3. Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen

Edellisen kokouksen pöytäkirja hyväksyttiin.

4. Transformatiivinen innovaatiopolitiikka

Kivimaa kertoi aiheesta sustainability transitions, kestävyysmurros. Teemasta keskusteltiin.

5. Tilannekatsaus

a. Muistio ilmastolain suunnittelu- ja seurantajärjestelmästä

Edellisessä kokouksessa käsiteltiin ilmastolain suunnittelu- ja seurantajärjestelmää ja tämän pohjalta kirjoitettiin muistioluonnos, joka on toimitettu ilmastolakityöryhmälle.

b. Ilmastopaneelien tapaaminen 18.–19.5.

Tapaamisen valmistelut jatkuvat. Meiltä tilaisuuteen osallistuvat Ollikainen, Juhola ja Kivimaa.

c. EEAC:n kannanotto EU:n ilmastopaneelista

EU:n ilmastolakiin liittyen tehtiin EEAC:n toimesta vielä kerran kannanotto, että laissa säädettäisiin tieteellisestä neuvoa-antavasta elimestä. Puheenjohtajiston päätöksellä Ollikainen allekirjoitti kannanoton paneelin puolesta.

d. Hallituksen puoliväliriihi 21.–22.4.

Ollikainen piti puoliväliriihessä ilmastopaneelin puolesta esityksen päästökuilusta. Aiheesta keskusteltiin.

e. Järjestetyt tilaisuudet

Sähköistymistyöpaja järjestettiin 13.4. Tilaisuutta alusti energiatutkija Benjamin Sovacool, jonka jälkeen oli lyhyt sähköistymisen esittely Lundilta, ja hankkeen alustavia kirjallisuuskatsauksen tuloksia sähköistymisen oikeudenmukaisuusvaikutuksista. Lopuksi käytiin ryhmäkeskusteluja. Keskusteluista työstetään muistiota, joka jaetaan työpajan osallistujille ja paneelille. Muistiota hyödynnetään hankkeen lopputuotoksessa.

f. Puheenjohtajiston päätöksiä

EEAC-verkoston 30-vuotisjuhlakonferenssi 2022

EEAC järjestää 30-vuotisjuhlakonferenssin 2022. Kestävän kehityksen paneelin on EEAC:n jäsen ja sai tarjouksen konferenssin järjestämisestä. Tähän on pyydetty mukaan myös ilmastopaneelia ja luontopaneelia. Asiaa käsiteltiin puheenjohtajistossa, jossa linjattiin, että ehdotukseen suhtaudutaan positiivisesti, mutta ennen päätöstä osallistumisesta tarvitaan tarkempia tietoja käytännön toteutuksesta. Tiedoksi, että asia on valmistelussa.

Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman työryhmä

MMM:ltä tuli ilmastopaneelille pyyntö nimetä edustaja maankäyttösektorin ilmastosuunnitelmaa valmistelevaan työryhmään. Puheenjohtajisto päätti, että Peltola ja Regina toimivat paneelin edustajina työryhmässä.

g. Panelistien raportointi omista esiintymisistä

Aiheesta keskusteltiin.

h. Lausunnot ja kuulemiset

Annetut lausunnot:

- Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta. Talousvaliokunta 5.3.2021
- Luonnos Suomen arktisen politiikan strategiaksi. Valtioneuvoston kanslia 12.3.2021.
- Säädösehdotusten vaikutusarviointien toteutuminen - nykytila ja kehittämistarpeet. Talousvaliokunta 12.3.2021 ja Tarkastusvaliokunta 24.3.2021
- Kansalaisaloste: lentovero. Valtiovarainvaliokunnan verojaosto 19.3.2021

Tulossa (valmistelu sihteeristössä):

- EU:n sopeutumisstrategia (dl 29.4.)
- Luonnos valtioneuvoston asetukseksi öljylämmityksestä luopumisen avustuksista pientaloissa., dl 31.5.2021
- Luonnos fossiilisesta öljylämmityksestä luopumisen toimenpideohjelmaksi, dl 31.5.2021
- Jätelaki (dl avoin, käsittelyä siirretty talousvaliokunnan työohjelmassa)

6. Hankkeiden tilannekatsaukset

a. Oikeudenmukaisuus: kehikon luonnos + keskusteluavaus-teksti

Anu Lähteenmäki-Uutela ja Suvi Huttunen (paikalla kohdan käsittelyn ajan) kertoivat oikeudenmukaisuushankkeen tilanteesta. Kaikille lähetettiin etukäteen luonnos keskusteluavaus-tekstistä, joka kytkeytyy paneelin oikeudenmukaisuushankkeeseen. Hankkeessa on luvattu julkaista alustava kehikko, jota on tarkoitus hyödyntää tulevissa työpajoissa. Nostettiin esiin lähtökohta, että ilmastopolitiikassa tavoitteena on globaalin ja ylisukupolvisen oikeuden turvaaminen. Ei voida ajatella, että tekemättä lainkaan ilmastopolitiikkaa oikeudenmukaisuus ainakaan lisääntyisi. Tästä siirrytään pohtimaan itse oikeudenmukaisuutta ilmastopolitiikan kontekstissa. Asia kytkeytyy mm. yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja epäkohtiin, joita rakenteissa on. Viimeisenä, ei ehkä ole tutkijoiden tehtävä sanoa, mikä on tai ei ole oikeudenmukaista. Tämä on päätöksentekijöiden asia. Nostetaan eri näkökulmia, joista oikeudenmukaisuutta voidaan tarkastella ja millaisia kysymyksiä näihin liittyy. Taustalla ovat tietynlaiset oletukset, millaisia asioita yhteiskunnassa ylipäättään pidetään oikeudenmukaisena. Tätä ei pitä ajatella sen neutraalimpana kuin mitään muutakaan lähtökohtaa.

Oikeudenmukaisuutta lähdettiin avaamaan kolmen eri ulottuvuuden kautta: jako-oikeudenmukaisuus, tunnustava oikeudenmukaisuus ja menettelytapojen oikeudenmukaisuus. Tuodaan esiin, mitä pitäisi huomioda, mutta ei sanota, miten esim. jako pitäisi jako-oikeudenmukaisuuden mukaan suorittaa, jotta se olisi reilu. Jako-oikeudenmukaisuudessa keskitytään siihen, miten politiikkatoimi vaikuttaa hyötyjen ja haittojen jakautumiseen. Tunnustava oikeudenmukaisuus liittyy siihen, kenet, missä ja millaiset tarpeet politiikan teossa huomioidaan. Menettelytapojen oikeudenmukaisuus huomioi päätöksentekoprosessin tekotavan ja miten eri asiat on siinä tarkemmin otettu huomioon. Perus- ja ihmisoikeusnäkökulma laitettiin kaiken taustalle. Nämä juridiset periaatteet pyörivät kaiken ympärillä. Perus- ja ihmisoikeudet eivät ole enemmistön mielipideasioita, vaan tarjoavat perälaudan ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudelle.

Aiheesta keskusteltiin. Tekstiä muokataan keskustelun perusteella ja se käsitellään uudestaan paneelin ylimääräisessä kokouksessa toukokuussa.

b. SUOMI-hankkeen raporttiluonnos

Juhola ja Korhonen esittelivät hankkeen tilannetta ja raporttiluonnosta. Hankkeen ensimmäinen osa on päättymässä ja raportti on tarkoitus saada kaikille panelisteille luettavaksi 10.5. Avoin mediatilaisuus raportin julkistukselle on tarkoitus järjestää 10.6. Pääkäsitteitä ovat sopeutuminen, sopeutumista edistävä politiikka ja ohjauskeinotarkastelu, lisäksi käydään läpi ilmastonmuutokseen sopeutumisen taloudellisia vaikutuksia ja kustannuksia. Pääsynteesinä ilmastotietoon liityen ovat maakuntakohtaiset ilmastonmuutoksen riskitarkastelut, synteetit ja tulevaisuus. Kokonaisuudessaan taustalla on useita eri hankkeita, joista tietoa syntetisoidaan. Raportin toinen osa on kansallisesta sopeutumispolitiikasta ylipäänsä. Aikajana on paneelin verkkosivuilla. Strategisen sopeutumisen suunnittelun haasteena on, että vastuiden tunnistaminen ja jakautuminen on hyvin epäselvää. Toisaalta strategisesti suunnittelusta toimeenpanoon siirtyminen on ollut heikkoa. Raportissa pohditaan neljää eri työkalua, jotka valikoituivat keskusteluitten pohjalta. Yksi on raportointivaltuus, jossa hallituksen on mahdollista pyytää sopeutumiseen liittyviä raportteja erilaisilta toimijoilta. Toinen haaste on poikkisektoraalisen ohjauksen hajanaisuus. Kanadassa on sovellettu sopeutumisen yhteistoimintamallia. Suomessa on sopeutumisen seurantaryhmä. Kaksi kansallisen tason alla toimivaa ohjauskeinoa ovat maakuntien ilmastotiekartat ja viherkerroin. Näitä tarkasteltiin yhdessä SYKE:n kanssa järjestyssä työpajassa. Lisäksi on kerätty kyselyvastauksia ja avoimia vastauksia, joista ollaan koostamassa lyhyitä tietoiskuja raporttiin. Taloudellisten tarkastelujen taustalla on VNK TEAS KUITTI-hanke, jossa on katsottu laajemmin ilmastonmuutoksen taloudellisia vaikutuksia Suomessa. Jakolinjana ovat ohimenevät tilanteet ja pysyvät muutokset, ja kuinka näihin eri tavalla liittyy taloudellisia vaikutuksia. Taloudelliset vaikutukset valtakunnan tasolla ovat usein kohtuullisia ja ohimeneviä. Paikallisesti ja yksittäiselle ihmiselle niillä voi olla hyvinkin vakava vaikutus. Pysyvät ilmaston muutokset, kuten roudan väheneminen, muuttavat jatkuvasti ja eri aikajäniteillä toimintaympäristöä ja olosuhteita. Hankkeessa ollaan ensimmäistä kertaa työstämässä 19 kappaletta maakuntakohtaisia ilmiötarkasteluja. Puhutaan enemmän hasardista ja siitä, millaisia sää- ja ilmastoilmiöitä on tulossa. Tarkoituksena on lähteä 90-luvulla ja päätyä tähän päivään, sekä tehdä tulevaisuuteen ilmastomallinnusta. Lisäksi tarkastelussa on viisi merialuetta, joista katsotaan, millaisia riskejä tulee kuormitukseen ja mitä merenpinnan korkeuteen liittyviä riskejä löytyy.

Aiheesta keskusteltiin. Tämä oli lähete keskustelu. Paneeli saa 10.5. tekstin kommentoitavaksi ja myöhemmin kokouksessa tehdään ehdotus siitä, milloin paneeli kokoontuu ylimääräiseen kokoukseen käsittelemään raporttia.

c. Paneelin muistion alustava käsittely: päästökuilu

Kohta siirretään seuraavaan kokoukseen.

d. Muut hankkeet

Metsähanke: väittämät

Seppälä kertoi hankkeen tilanteesta. Tarkoitus oli katsoa keskustelussa usein nousevia väittämiä ja löytää niihin tieteellinen perusta, pitääkö väittäjä paikkansa tai ei. Heti aluksi huomattiin, että taustalle tarvitaan laskelmia. Käytössä on ollut Itä-Suomen yliopiston metsikkö-tason SIMA-malli. Lisäksi hakkuutasojen muutoksia varten on Pukkalan kehittämä MONSU-malli. Ensimmäinen väite on, että metsiä pitää hakata, jotta metsien hiilinielu säilyy. Toinen väittäjä on, että metsiä kannattaa hakata, koska ne korvaavat fossiilisia polttoaineita. Jatkossa ollaan katsomassa myös väittämiä, joiden mukaan metsien hakkuiden nosto nykytasosta on ilmastoteko, koska puulla voidaan korvata fossiilisia polttoaineita, ja että puurakentaminen tuottaa ilmastohyötyjä Suomen ilmastotavoitteiden näkökulmasta. Laskelmista nousee paljon asioita ja samalla paranee ymmärrys siitä, miksi saadaan suuri nielumenetys, kun metsää hakataan. Ajatus oli, että ainakin ensimmäinen ja ehkä toinenkin väite tulisivat jo ennen kesää ulos.

Aiheesta keskusteltiin. Väittämät 1 ja 2 käsitellään tarkemmin paneelin seuraavassa kokouksessa.

7. Uudet hankkeet ja rahoitus

a. Rahoitushaku

Hakuohjeet löytyvät paneelin sivuilta. Tarvittavat dokumentit tulee toimittaa viimeistään 15.5. klo 16:15 YM:ään. Rahoitushaussa voi hakea rahaa uusiin hankkeisiin tai vanhojen lisärahoitusta.

b. Liikenne - hankesuunnitelman esittely

Seppälä kertoi hankesuunnitelmasta. Viime kokouksessa keskusteltiin liikennehankkeesta. Jaakkola nosti esiin terveyshyödyt, joiden osalta suunnitelmaa muokattiin ja sen kustannusarvio laajeni. Suunnitelma lähetettiin katsottavaksi ennen kokousta. Ensimmäisessä työpaketissa on päästöjen arviointimallin rakentaminen, oletuksien läpikäynti ja ohjelmointi. Tässä ovat myös epäsuorat vaikutukset liikennesektorin ulkopuolelle. Toisessa työpaketissa ovat terveysvaikutukset: pienhiukkaset ja NOx:it. Päästöjen arvioinnin jälkeen tehdään altistumisarviointi ja terveysvaikutusten arviointi. THL on jo aiemmin tehnyt altistumisarviointia. Syke ja IL tekevät päästölaskelman. Kolmannessa työpaketissa on uusien päästövähennystoimenpiteiden muodostaminen. Työpaketissa neljä tehdään taloudelliset tarkastelut keskeisistä toimenpiteistä. Kun

uudet päästövähennystoimenpiteet ja paneelin uusi polku on arvioitu, yhdistetään terveys-, päästö- ja talousasioita. Lopuksi on loppuraportointi ja viestintä. Työ on jo osittain lähtenyt sihteeristön toimesta liikkkeelle. Käytännössä hankkeen loppu olisi 2022 puolella. Mallintamispuoli pyritään tekemään kesän aikana. Hanke toisi myös evästystä syksyn budjettiriihen keskusteluun ja siitä saadaan monta kiinnostavaa ulostuloa. Kustannusarvio nousi terveyden lisäämisen takia aiemmasta 70 000 eurosta 94 000 euroon, mikä olisi paneelilta tuleva rahoitus. Osa rahasta menee ensi vuoden rahoituksesta. Edellinen käsittely jäi siihen, että terveysvaikutukset olisi hyvä ottaa huomioon, ja nyt paketti on työstetty sellaiseksi.

Suunnitelmaan ei tullut kommentteja. Suunnitelma hyväksytään.

c. Lisärahoitusesitykset

Kuluttajahankkeelle esitetään 20 000 euroa lisärahoitusta. Virallinen WEM ja WAM, joiden piti olla käytettävissä jo viime vuoden puolella, ovat tulleet vasta äskettäin. Vasta nyt voidaan alkaa käydä asioita systemaattisemmin läpi. Lisärahaa jaettaisiin hankkeen eri osapuolille sitä mukaa, kun lisäresurssille tulee tarvetta.

Metsäväittämä-hankkeelle esitetään 10 000 euron lisärahoitusta. Tässä mallintamistyö on vaatinut yhä enemmän. Lisärahoituksen avulla pystytään paremmin erittelemään syitä erilaisten havaintojen taustalla ja saadaan tieteellisempää aineistoa keskusteluun.

Rahoituspäätökset tehdään kohdassa 10.

d. Muut hankeideat

Ekroos toi esiin maankäytön ja metsäkadon yhdistämisen kysymyksen. Muuten valmistelussa on asumiseen liittyviä keskusteluja. Nämä eivät ole vielä siinä vaiheessa, että voitaisiin tuoda hankeesitystä kokoukseen. Nämä tiedoksi.

8. Viestintäasiat

Autere kävi läpi viestintäasioita. Nyt ollaan selvittelemässä paneelin julkaisuille erilaisia tunnuksia. Kuntavaalitulaisuus siirtyi ja uusi ajankohta on 24.5. klo 13-15. Keskusteltiin panelistien kesän esiintymisistä.

9. Muut mahdolliset asiat

a. Seuraavat kokoukset

Kesäkuun kokous on ke 9.6. klo 12-16. Ylimääräinen kokous pidetään ma 17.5. iltapäivällä ja siellä käsitellään sopeutumishankkeen raportti, oikeudenmukaisuushankkeen keskusteluavaus-teksti sekä muita juoksevia asioita. Syksyn kokousajoista tehdään Doodle-kysely.

b. Muut

Ei muita asioita.

10. Paneelin sisäiset asiat (vain panelistit ja sihteeristö)

KAISU II

Seppälä osallistuu 3.5. ilmastopolitiikan pyöreän pöydän keskusteluun, johon kysyttiin paneelin näkemyksiä KAISU II:n korostuksista. Evästettiin Seppälää esityksen tekemiseen.

Rahoituspäätökset

Liikennehankkeelle esitettiin 94 000 euroa paneelin rahoitusta vuosille 2021-2022. Päätetään esityksen mukaisesti.

Metsähankkeen uusien simulointien hankintaan esitettiin 10 000 euroa ja kulutuksen lisätarkasteluihin 20 000 euroa. Päätetään esityksen mukaisesti.

Muut

Ekroos kertoi alustavasta hankeajuksesta teemalla kuntien maapolitiikka ja ”no net land take” – ajattelu. Kuntien maapolitiikkaa on tutkittu aika paljon, ja nyt lähdettäisiin miettimään taloudellisia ohjauskeinoja ja juridisesta näkökulmasta ”no net land take” – ajattelua. Mikä vaikutus tällä olisi kuntien maapolitiikkaan? Tämä liittyy maankäyttöön ja metsäkatoon, ja sitä kautta ilmastoon. Aiheesta keskusteltiin ja hanketta kannatettiin. Hanke laitetaan jatkovalmisteluun ja se voi hakea rahoitusta joko syksyn rahoitushaussa tai jo nyt auenneessa rahoitushaussa. Jälkimmäisessä tapauksessa päätetään antaa puheenjohtajistolle valtuudet käsitellä ja hyväksyä hankesuunnitelma.

11. Kokouksen päätös

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 16:11.